

ARTICULUS IV. 545

Utrum ceremonie veteris legis convenienter dividantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & observantia.

Colof. 11. lect. 4. princ.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod ceremonie veteris legis inconvenienter dividantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & observantia. Ceremonie enim veteris legis figurabant Christum. Sed hoc solum fiebat per sacrificia, per quæ figurabatur sacrificium quo Christus se obtulit oblationem, & hostiam Deo, ut dicitur ad Ephes. v. 2. Ergo sola sacrificia erant ceremonialia.

2. Præterea. Vetus lex ordinabatur ad novam. Sed in nova lege ipsum sacrificium est sacramentum altaris. Ergo in veteri lege non deberunt distingui sacramenta contra sacrificia.

3. Præterea. Sacrum dicitur quod est Deo dicatum; secundum quem modum tabernaculum, & vasa ejus (a) sanctificari dicebantur. Sed omnia ceremonialia erant ordinata ad cultum Dei, ut dictum est (art. 1. hujus quæst.) Ergo ceremonialia omnia sacra erant. Non ergo una pars ceremonialium debet sacra nominari.

4. Præterea. Observantia ab observando dicitur. Sed omnia præcepta legis observari debebant: dicitur enim Deut. viii. 11. *Observa, & cave ne quando obliviscaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus, atque judicia, & ceremonias.* Non ergo observantia debent poni una pars ceremonialium.

5. Præterea. Solemnitates inter ceremonialia computantur, cum sint in umbram futuri, ut patet ad Coloss. 11. similiter etiam oblationes, & munera, ut patet per Apostolum ad Heb. 12. quæ tamen sub nullo horum contineri videntur. Ergo inconveniens est prædicta distinctio ceremonialium.

Sed contra est quod in veteri lege singula prædicta ceremonie vocantur. *Sacrificia* enim dicuntur ceremonialia Num. xv. 24. *Offerat vitulum, & sacrificium ejus, ac libamenta, ut ceremonie postulant.* De sacramento etiam ordinis dicitur Lev. vii. 35. *Hec est unctio Aaron, & filiorum ejus in ceremoniis.* De sacris etiam dicitur Exod. xxxviii. 21. *Hec sunt instrumenta tabernaculi testimonii in ceremoniis Levitarum.* De observantiis etiam dicitur III. Reg. 12. 6. *Si averſi fueritis non sequentes me, nec*

(a) Al. sacrificari. (b) Vulgata custodientes. (c) Al. sacramenta. (d) Ita cod. Alcan. cui concinit Tarrac. ex quo Garcia, & edit. Patav. ann. 1712. ubi tantum sed quædam erant sacra. Edit. Rom. quod sacra, aut sacrificia, & sacramenta erant. Nicolajus: quod etiam sacrificia, & sacramenta erant; sed quædam erant sacra. Edit. Patav. ann. 1698. quod sacrificia, & sacramenta erant sacra, sed quædam erant sacra, &c.

(b) observantes ceremonias, quas proposui vobis.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. & 2. hujus quæst.) ceremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei, in quo quidem cultu considerari possunt, in ipse cultus, & colentes, & instrumenta colendi. Ipse autem cultus specialiter consistit in sacrificiis, quæ in Dei reverentiam offeruntur. Instrumenta autem colendi pertinent ad sacra, sicut est tabernaculum, & vasa, & alia hujusmodi. Ex parte autem colentium duo possunt considerari: scilicet eorum institutio ad cultum divinum, quod sit per quamdam consecrationem vel populi, vel ministrorum; & ad hoc pertinent sacramenta; & iterum eorum singularis conversatio, per quam distinguuntur ab his qui Deum non colunt; & ad hoc pertinent observantia, puta in cibis, & vestimentis, & aliis hujusmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod sacrificia offerri oportebat in aliquibus locis, & per aliquos homines: & totum hoc ad cultum Dei pertinet. Unde sicut per sacrificia significatur Christus immolatus; ita etiam per sacramenta, & sacra novæ legis; & per eorum observantia figurabatur conversatio populi novæ legis: quæ omnia ad Christum pertinent.

Ad secundum dicendum, quod sacrificium novæ legis, idest Eucharistia, continet ipsum Christum, qui est sanctificationis auctor. *Sanctificavit enim per suum sanguinem populum,* ut dicitur ad Hebr. ult. 12. Et ideo hoc sacrificium etiam sacramentum est. Sed (c) sacrificia veteris legis non continebant Christum, sed ipsum figurabant; & ideo non dicuntur sacramenta. Sed ad hoc designandum scilicet erant quædam sacramenta in veteri lege, quæ erant figuræ futuræ consecrationis; quæ etiam quibusdam consecrationibus quædam sacrificia adjungerentur.

Ad tertium dicendum, (d) quod etiam sacrificia, & sacramenta erant sacra; sed quædam erant quæ erant sacra, utpote ad cultum Dei dicata, nec tamen erant sacrificia, nec sacramenta: & ideo retinebant sibi commune nomen *sacrorum.*

Ad quartum dicendum, quod ea quæ pertinebant ad conversationem populi Deum colentis, retinebant sibi commune nomen *observantiarum*, in quantum à præmissis deficient. Non enim dicebantur *sacra*, quia non habebant immediatum respectum ad cultum Dei, sicut tabernaculum, & vasa ejus; sed per

per quamdam consequentiam erant ceremonialia, in quantum pertinebant ad quamdam idoneitatem populi colentis Deum.

Ad quintum dicendum, quod sicut sacrificia offerbantur in determinato loco, ita etiam offerbantur in determinatis temporibus. Unde etiam solemnitates inter sacra computari videntur. Oblationes autem, & munera computantur cum sacrificiis, quia Deo offerbantur. Unde Apostolus dicit ad Heb. v. 1. *Omnia Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum ut, offerat dona, & sacrificia pro peccatis.*

QUÆSTIO CII.

De ceremonialium præceptorum causis.

in sex articulis divisa.

DEinde considerandum est de causis ceremonialium præceptorum: & circa hoc queruntur sex.

Primo, utrum præcepta ceremonialia habeant causam.

Secundo, utrum habeant causam litteralem, vel solum figuralem.

Tertio, de causis sacrificiorum.

Quarto, de causis sacrorum.

Quinto, de causis Sacramentorum.

Sexto, de causis observantiarum.

ARTICULUS I.

Utrum ceremonialia præcepta habeant causam.

Rom. vi. lect. 2.

AD primum sic proceditur. Videtur quod ceremonialia præcepta non habeant causam. Quia super illud Ephes. 11. *Legem mandatorum decretis evacuans,* dicit Glossa (interl.) idest evacuans legem veterem quantum ad carnales observantias, decretis, idest præceptis evangelicis, quæ ex ratione sunt. Sed si observantia veteris legis ex ratione erant, frustra evaquantur per rationalia decreta novæ legis. Non ergo ceremoniales observantia veteris legis habebant aliquam rationem.

2. Præterea. Vetus lex successit legi naturæ. Sed in lege naturæ fuit aliquod præceptum quod nullam rationem habebat, nisi ut hominis obedientia probaretur, sicut Augustinus dicit VIII. super Genes. ad lit. (cap. vi. & xiii.) de prohibitione ligni vitæ. Ergo etiam in veteri lege aliqua præcepta danda erant in quibus hominis obedientia probaretur, quæ de se nullam rationem haberent.

3. Præterea. Opera hominis dicuntur moralia, secundum quod sunt à ratione. Si igitur ceremonialium præceptorum sit aliqua ratio.

S. Thom. Op. Tom. II.

(2) Ita vsi. & editi passim. Cod. Alcan. ligni vitæ, ut est in objectione.

tio, non differret à moralibus præceptis. Videtur ergo quod ceremonialia præcepta non habeant aliquam causam, ratio enim præcepti ex aliqua causa sumitur.

Sed contra est quod dicitur in Psalm. xviii. 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Sed ceremonialia sunt præcepta Dei. Ergo sunt lucida: quod non esset, nisi haberent rationabilem causam.

Respondeo dicendum, quod cum sapientis sit ordinare, secundum Philosophum in I. Methap. (cap. 11. à princ.) ea quæ ex divina sapientia procedunt, oportet esse ordinata, ut Apostolus dicit ad Rom. xiii. Ad hoc autem quod aliqua sint ordinata, duo requiruntur. Primo quidem quod aliqua ordinantur ad debitum finem, qui est principium totius ordinis in rebus agendis: ea enim quæ casu eveniunt, præter intentionem finis, vel quæ non serio sunt, sed ludo, dicimus esse inordinata.

Secundo oportet quod id quod est ad finem, sit proportionatum fini: & ex hoc sequitur quod ratio eorum quæ sunt ad finem, sumitur ex fine; sicut ratio dispositionis serræ sumitur ex sectione, quæ est finis ejus, ut dicitur in II. Phys. (text. 88.)

Manifestum est autem quod præcepta ceremonialia, sicut & omnia alia præcepta legis, sunt ex divina sapientia instituta: unde dicitur Deuter. iv. 6. *Hæc est sapientia vestra, & intellectus coram populis.* Unde necesse est dicere, quod præcepta ceremonialia sint ordinata ad aliquem finem, ex quo eorum rationabiles causæ assignari possint.

Ad primum ergo dicendum, quod observantia veteris legis possunt dici sine ratione quantum ad hoc quod ipsa facta in sui natura rationem non habebant, puta quod vestis non conficeretur ex lana, & lino. Poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud, in quantum scilicet vel aliquid per hoc figurabatur, vel aliquid excluderetur. Sed decreta novæ legis, quæ præcipue consistunt in fide, & dilectione Dei, ex ipsa natura actus rationalia sunt.

Ad secundum dicendum, quod prohibitio (a) ligni scientiæ boni, & mali non fuit propter hoc quod illud lignum esset naturaliter malum; sed tamen ipsa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, in quantum scilicet per hoc aliquid figurabatur: & sic etiam ceremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

Ad tertium dicendum, quod præcepta moralia secundum suam naturam habent rationabiles causas, sicut *Non occides, Non fur-tum facies.* Sed præcepta ceremonialia habent

ppp

12.

rationes causas ex ordine ad aliud, ut dictum est (in corp. art.)

ARTICULUS II. 547

Utrum præcepta ceremonialia habeant causam litteralem, vel figuralem tantum.

Rom. iv. lect. 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod præcepta ceremonialia non habeant causam litteralem, sed figuralem tantum. Inter præcepta enim ceremonialia præcipua erant circumcisio, & immolatio agni paschalis. Sed utrumque istorum non habebat nisi causam figuralem, quia utrumque istorum datum est in signum: dicitur enim Genes. xvii. 11. *Circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me & vos*; & de celebratione Phæse dicitur Exod. xiiii. 9. *Eris quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos*. Ergo multo magis alia ceremonialia non habent nisi causam figuralem.

2. Præterea. Effectus proportionatur suæ causæ. Sed omnia ceremonialia sunt figuralia, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 2.) Ergo non habent nisi causam figuralem.

3. Præterea. Illud quod de se est indifferens, utrum sic vel non sic fiat, non videtur habere aliquam litteralem causam. Sed quedam sunt in præceptis ceremonialibus quæ non videntur differre, utrum sic vel sic fiant, sicut est de numero animalium offerendorum, & aliis hujusmodi particularibus circumstantiis. Ergo præcepta veteris legis non habent rationem litteralem.

Sed contra. Sicut præcepta ceremonialia figurabant Christum, ita etiam historiae veteris testamenti: dicitur enim I. ad Cor. x. 6. *quod omnia in figura continebant illi*. Sed in historiis veteris testamenti, præter intellectum mysticum, seu figuralem, est etiam intellectus litteralis. Ergo etiam præcepta ceremonialia præter causas figurales, habebant etiam causas litterales.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) ratio eorum quæ sunt ad finem, oportet quod à fine sumatur. Finis autem præceptorum ceremonialium est duplex. Ordinabantur enim ad cultum Dei pro tempore illo, & ad figurandum Christum; sicut etiam verba Prophetarum sic respiciebant præsens tempus, quod etiam in figuram futuri dicebantur, ut Hieronymus dicit super Osee (sup. illud cap. 1. *Misit, & accipit*). Sic igitur rationes præceptorum ceremonialium veteris legis dupliciter accipi possunt. Uno modo ex ratione cultus divini, qui erat pro tempore illo observandus: &

rationes illæ sunt litterales, sive pertineat ad vitandum idololatricæ cultum, sive ad rememoranda aliqua Dei beneficia, sive ad insinuandam excellentiam divinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quæ tunc requirebatur in colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundum quod ordinantur ad figurandum Christum: & sic habent rationes figurales, & mysticas; sive accipiuntur ex ipso Christo, & Ecclesia, quod pertinet ad *allegoriam*; sive ad mores populi christiani, quod pertinet ad *moralitatem*; sive ad statum futuræ gloriæ, prout in eam introducitur per Christum, quod pertinet ad *anagogiam*.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut intellectus metaphoricæ locutionis in Scripturis est litteralis, quia verba ad hoc profertur ut hoc significant; ita etiam significaciones ceremonialium legis, quæ sunt commemorativæ beneficiorum Dei, propter quæ institutæ sunt, vel aliorum hujusmodi, quæ ad illum statum pertinebant, non transcedunt ordinem litteralium causarum. Unde oportet quod assignetur causa celebrationis Phæse, quod est signum liberationis ex Ægypto; & circumcisio, quod est signum pacti quod Deus habuit cum Abraham: quod pertinet ad causam litteralem.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procederet, si ceremonialia præcepta essent data solum ad figurandum futurum, non autem ad presentialiter Deum colendum.

Ad tertium dicendum, quod sicut in legibus humanis dictum est (quæst. xcvi. art. 3.) quod in universali habent rationem, non autem quantum ad particulares conditiones, sed hæc sunt ex arbitrio instituentium; ita etiam multæ particulares determinationes in ceremonialibus veteris legis non habent aliquam causam litteralem, sed solam figuralem; in communi vero habent etiam causam litteralem.

ARTICULUS III. 548

Utrum possit assignari conveniens ratio ceremonialium quæ ad sacrificia pertinent.

Isai. 1. lect. 4. fin. & Psal. xxvi. com. 2. & Heb. x. lect. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod non possit conveniens ratio assignari ceremonialium quæ ad sacrificia pertinent. Ex enim quæ in sacrificium offeriebantur, sunt illa quæ sunt necessaria ad sustentandam humanam vitam, sicut animalia quedam, & panes quidam. Sed Deus tali sustentamento non indiget, secundum illud Psalm. xli. 3. *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut*

sanguinem bircorum potabo? Ergo inconvenienter hujusmodi sacrificia Deo offeriebantur.

2. Præterea. In sacrificium divinum non offeriebatur nisi de tribus generibus animalium quadrupedum, scilicet de genere boum, ovium, & caprarum; & de avibus communiter quidem turur, & columba, specialiter autem in emundatione leprosi fiebat sacrificium de passeribus. Multa autem animalia alia sunt his nobiliora. Cum igitur omne quod est optimum, Deo sit exhibendum, videtur quod non solum de istis rebus fuerint Deo sacrificia offerenda.

3. Præterea. Sicut homo à Deo habet dominium volatilium, & bestiarum, ita etiam piscium. Inconvenienter igitur pisces à divino sacrificio excluderentur.

4. Præterea. Indifferenter offerri mandabantur turtures, & columbæ. Sicut igitur mandabantur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

5. Præterea. Deus est auctor vitæ non solum hominum, sed etiam animalium, ut patet per id quod dicitur Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ. Non ergo debuerunt Deo offerri animalia occisa, sed magis animalia viventia: præcipue quia etiam Apostolus monet Rom. xii. 1. *ut exhibeamus nostra corpora hostiam viventem, sanctam, Deo placentem*.

6. Præterea. Si animalia Deo in sacrificium non offeriebantur nisi occisa, nulla videtur esse differentia, qualiter occidantur. Inconvenienter igitur determinatur modus immolationis, præcipue in avibus, ut patet Lev. 1.

7. Præterea. Omnis defectus animalis via est ad corruptionem, & mortem. Si igitur animalia occisa Deo offeriebantur, inconveniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti, puta claudi, aut cæci, aut aliter maculosi.

8. Præterea. Illi qui offerunt hostias Deo, debent de his participare, secundum illud Apostoli I. Corinth. x. 18. *Nons qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Inconvenienter igitur quedam partes hostiarum offerentibus subtrahantur, scilicet sanguis, & adeps, pectusculum, & armus dexter.

9. Præterea. Sicut holocausta offeriebantur in honorem Dei, ita etiam hostiæ pacificæ, & hostiæ pro peccato. Sed nullum animal foemenini sexus offeriebatur Deo in holocaustum; fiebant tamen holocausta tam de quadrupedibus, quam de avibus. Ergo inconvenienter in hostiis pacificis, & pro peccato offeriebantur animalia foemenini sexus, & tamen in hostiis pacificis non offeriebantur aves.

10. Præterea. Omnes hostiæ pacificæ unius generis esse videntur. Non ergo debuit poni ista differentia quod quorundam pacificorum carne non possent vesci in crastino, quorum-

dam autem possent, ut mandatur Lev. vii.

11. Præterea. Omnia peccata in hoc conveniunt quod à Deo averunt. Ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem unum genus sacrificii debuit offerri.

12. Præterea. Omnia animalia quæ offeriebantur in sacrificium, uno modo offeriebantur, scilicet occisa. Non videtur ergo conveniens quod de terræ nascentibus diversimode fiebat oblatio. Nunc enim offeriebantur spicæ, nunc similia, nunc panis, quandoque quidem coctus in clibano, quandoque in sartagine, quandoque in craticula.

13. Præterea. Omnia que in usum nostrum veniunt, à Deo recognoscere debemus. Inconvenienter ergo præter animalia, solum hæc Deo offerbantur, panis, vinum, oleum, thus, sal.

14. Præterea. Sacrificia corporalia expriment interiorius sacrificium cordis, quo homo spiritum suum offert Deo. Sed in interiori sacrificio suum est de dulcedine, quam repræsentat mel, quam de mordacitate, quam repræsentat sal: dicitur enim Eccl. xxiv. 27. *Spiritus meus super mel dulcis*. Ergo inconvenienter prohibebatur in sacrificio apponi mel, & fermentum, quod etiam facit panem sapidum; & præcipiebatur ibi apponi sal, quod est mordacitativum, & thus, quod habet saporem amarum. Videtur ergo quod ea quæ pertinent ad ceremonias sacrificiorum, non habeant rationabilem causam.

Sed contra est quod dicitur Lev. 1. 9. *Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum, & odorem suavisimum Domino*. Sed sicut dicitur Sap. vii. 28. *neminem diligit Deus, nisi qui cum sapientia inhabitat*: ex quo potest accipi quod quicquid est Deo acceptum, est cum sapientia. Ergo illæ ceremoniæ sacrificiorum cum sapientia erant, velut habentes rationabiles causas.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) ceremoniæ veteris legis duplicem causam habebant: unam scilicet litteralem, secundum quod ordinabantur ad cultum Dei; aliam vero figuralem, sive mysticam, secundum quod ordinabantur ad figurandum Christum. Et ex utraque parte potest convenienter assignari causa ceremonialium, quæ ad sacrificia pertinebant. Secundum enim quod ordinabantur ad cultum Dei, causa sacrificiorum dupliciter accipi potest. Uno modo secundum quod per sacrificia repræsentabatur ordinatio mentis in Deum, ad quem excitabatur sacrificium offerens. Ad rectam autem ordinationem mentis in Deum pertinet quod omnia quæ homo habet, recognoscatur à Deo tamquam à primo principio, & ordinetur in Deum tanquam in ultimum finem: & hoc repræsentabatur in oblatio-

PPP a ni

nibus, & sacrificiis, secundum quod homo ex rebus suis quasi in recognitionem quod haberet ea à Deo, in honorem Dei ea offerere: secundum quod dixit David I. Paralip. xxix. 14. *Tua sunt omnia; & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Et ideo in oblatione sacrificiorum proferebatur homo quod Deus esset primum principium creationis rerum, & ultimus finis, ad quem essent omnia referenda. Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum, ut mens humana non recognoscat alium primum auctorem rerum nisi solum Deum, neque in aliquo alio finem suum constituit; propter hoc prohibebatur in lege offerri sacrificium alicui alteri nisi Deo, secundum illud Exod. xxi. 29. *Qui immolat alicui, occidit, præterquam Domino suo.* Et ideo de causa caeremoniarum circa sacrificia potest assignari ratio alio modo ex hoc quod per huiusmodi homines retraherentur, à sacrificiis idolorum. Unde etiam præcepta de sacrificiis non fuerunt data populo Iudeorum, nisi postquam declinavit ad idololatram, adorando vitulum constabilem; quasi huiusmodi sacrificia sint instituta, ut populus ad sacrificandum promptus huiusmodi sacrificia magis Deo quam idolis offerret. Unde dicitur Hier. vii. 22. *Non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepit eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustorum, & victimarum.* Inter omnia autem dona quæ Deus humano generi jam per peccatum lapso dedit, præcipuum est quod dedit Filium suum: unde dicitur Joan. iii. 16. *Si Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et ideo potissimum sacrificium est quo ipse Christus seipsum obtulit Deo in odorem suavitatis, ut dicitur ad Ephes. v. 2. & propter hoc omnia alia sacrificia offerrebantur in veteri lege, ut hoc unum singulare, & præcipuum sacrificium figuraretur, tanquam perfectum per imperfecta. Unde Apostolus dicit ad Hebr. x. 11. quod *sacerdos veteris legis easdem sæpe offerebat hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata; Christus autem pro peccatis obtulit unam in sempiternum.* Et quia ex figurato sumitur ratio figure, ideo rationes sacrificiorum figuratum veteris legis sunt fumendæ ex vero sacrificio Christi.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus non volebat huiusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res quæ offerrebantur, quasi eis indigeret: unde dicitur Isai. i. 11. *Holocausta arviculæ, & adipem pinguium, & sanguinem vitulæ, & hircorum, & agnorum nolui.* Sed volebat ea sibi offerri, ut supra dictum est (art. præc.) tum ad excludendam idololatram, tum ad significandum debitum ordinem mentis

humane in Deum, tum etiam ad figurandum mysterium redemptionis humane per Christum.

Ad secundum dicendum, quod quantum ad omnia prædicta ratio conveniens fuit, quare ista animalia offerrebantur Deo in sacrificium, & non alia. Primo quidem ad excludendum idololatram: quia omnia alia animalia offerrebat idololatras diis suis, vel eis ad maleficia utebantur. Ista autem animalia apud Ægyptios, cum quibus conversati erant, abominabilia erant ad occidendum: unde ea non offerrebat in sacrificium diis suis: unde dicitur Exod. vii. 26. *Abominations Ægyptiorum immolavit Domino Deo vestro?* Oves enim colebant, hircos venerabantur, quia in eorum figura demones apparebant: bobus etiam utebantur ad agriculturam, quam inter res sacras habebant. Secundo hoc conveniens erat ad prædictam ordinationem mentis in Deum: & hoc dupliciter. Primo quidem quia huiusmodi animalia maxime sunt per quæ sustentatur humana vita; & cum hoc mundissima sunt, & mundissimum habent nutrimentum: alia vero animalia vel sunt silvestria, & non sunt communiter hominum usui deputata; vel si sunt domestica, immundum habent nutrimentum, ut porcus, & gallina: solum autem id quod est purum, Deo est attribuendum. Huiusmodi autem aves specialiter offerrebantur, quia habentur in copia in terra promissionis. Secundo quia per immolationem huiusmodi animalium puritas mentis designatur: quia, ut dicitur in Glossa Levit. i. (seu in proem. ad Lev. vers. fin.) *vitulum offerimus, cum carni superbiæ vincimus; agnum, cum irrationales motus corrigimus; boëdem, cum lasciviam superamus; turturum, cum castitatem servamus; panem azymum, cum in azymis sacri-tatis epulamur.* In columba vero manifestum est quod significatur castitas, & simplicitas mentis. Tertio vero conveniens fuit hæc animalia offerri in figuram Christi: quia, ut in eadem Glossa dicitur, *Christus in vitulo offertur, propter civitatem crucis; in agno, propter innocentiam; in arietem, propter principatum; in hircum, propter similitudinem carni peccatis; in turture, & columba duarum naturarum conjunctio monstratur; vel in turture castitas, in columba castitas significatur; in similitudine aspergo credentium per aquam baptismi figuratur.*

Ad tertium dicendum, quod pisces, qui in aqua vivunt, magis sunt alieni ab homine quam cetera animalia, quæ vivunt in aere, sicut & homo; & iterum pisces ex aqua extracti statim moriuntur: unde non poterant in templo offerri, sicut alia animalia.

Ad quartum dicendum, quod in turturibus meliores sunt majores quam pulli; in columbis autem è converso: & ideo, ut Rab-

bi, Moyses dicit Lib. III. *Dux errant. cap. clvii.* inter princ. & med. *mandatur offerri turtures, & pulli columbarum:* quia omne quod est optimum, Deo est attribuendum.

Ad quintum dicendum, quod animalia in sacrificium oblata occidebantur, quia veniunt in usum hominis occisa, secundum quod à Deo dantur homini ad esum; & ideo etiam igni cremabantur, quia per ignem decocta sunt apta humano esui. Similiter etiam per occisionem animalium significatur destructio peccatorum, & quod homines erant digni occisione pro peccatis suis, ac si illa animalia loco eorum occiderentur ad significandam expiationem peccatorum. Per occisionem enim huiusmodi animalium significabatur occisio Christi.

Ad sextum dicendum, quod specialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos quibus idololatras animalia idolis immolabant: vel etiam, ut Rabbi Moyses dicit (loc. cit. cap. xlix. ante med.) lex elegit genus occisionis quo animalia minus affligebantur occisa, per quod etiam excluderetur & in misericordia offerrentium, & deterioratio animalium occisorum.

Ad septimum dicendum, quod quia animalia maculosa solent haberi contempti etiam apud homines, ideo prohibuitur est ne Deo in sacrificium offerrentur: propter quod etiam prohibitum erat ne *mercedem presbiteri, aut pretium (a) canis* in domum Dei offerrent. (Deut. xxi. 11. 18.) Et eadem etiam ratione non offerrebat animalia ante septimum diem, quia talia animalia erant quasi abortiva, nondum plene consistentia propter teneritudinem.

Ad octavum dicendum, quod triplex erat sacrificiorum genus. Quoddam erat quod totum comburebatur; & hoc dicebatur *holocaustum*, quasi totum incensum. Huiusmodi enim sacrificium offerrebat Deo specialiter ad reverentiam maiestatis ipsius, & amore dei venientis ejus, & conveniebat perfectionis statui in impletionem consiliorum: & ideo totum comburebatur, ut sicut totum animal resolutum in vaporem sursum ascendeat, ita etiam significaretur, totum hominem, & omnia quæ ipsius sunt, Dei Dominio esse subjecta, & ei esse offerenda. Aliud autem erat sacrificium *pro peccato*, quod offerrebat Deo ex necessitate remissionis peccati; & conveniebat statui penitentium in satisfactione peccatorum: quod dividebatur in duas partes: nam una pars ejus comburebatur, altera vero cedebat in usum sacerdotum, ad significandum quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministerium sacerdotum: nisi quando offerrebatur sacrifici-

um pro peccato totius populi, vel specialiter pro peccato sacerdotis, tunc enim totum comburebatur. Non enim debebant in usum sacerdotum venire ea quæ pro peccato eorum offerrebantur, ut nihil peccati in eis remaneret; & quia hoc non esset satisfactio pro peccato. Si enim cederet in usum eorum pro quorum peccatis offerrebat, idem esse videretur ac si offerretur. Tertium vero sacrificium vocabatur *hostia pacifica*, quæ offerrebat Deo vel pro gratiarum actione, vel pro salute, & prosperitate offerrentium, ex debito beneficii vel accipiendi, vel accepti: & convenit statui proficientium in impletionem mandatorum. Et ista dividebatur in tres partes, nam una pars incidebatur ad honorem Dei, alia pars cedebat in usum sacerdotum, tertia vero pars in usum offerrentium, ad significandum quod salus hominis procedit à Deo dirigitibus ministris Dei, & cooperantibus ipsis hominibus qui salvantur. Hoc autem generaliter observabatur quod sanguis, & adeps non veniebat neque in usum sacerdotum, neque in usum offerrentium; sed sanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorem Dei, adeps vero adurebatur in igne. Cujus ratio una quidem fuit ad excludendam idololatram. Idololatras enim bibebat de sanguine victimarum, & comedeant adipem, secundum illud Deut. xxxii. 38. *De quorum victimis comedeant adipem, et bibebant vinum libaminum.* Secunda ratio est ad informationem humane vite: prohibebatur enim eis usus sanguinis ad hoc quod horerent humani sanguinis effusionem: unde dicitur Genes. ix. 4. *carnem cum sanguine non comedetis: sanguinem enim animarum vestrarum requiram.* Elus vero adipum prohibebatur eis ad vitandam lasciviam: unde dicitur Ezech. xxxiv. 3. *Quod crasum erat, occidebatis.* Tertia vero ratio est propter reverentiam divinam: quia sanguis est maxime necessarius ad vitam, ratione cujus dicitur anima esse in sanguine: adeps autem abundantiam nutrimenti demonstrat: & ideo, ut ostenderetur quod à Deo nobis est & vita, & omnis bonorum sufficientia, ad honorem Dei effundebatur sanguis, & adurebatur adeps. Quarta ratio est, quia per hoc figurabatur effusio sanguinis Christi, & pinguedo caritatis ejus, per quam se obtulit Deo pro nobis. De Hostiis autem pacificis in usum sacerdotis cedebat pectusculum, & armus dexter, ad excludendum quandam divinationis speciem, quæ vocatur *spatulamentum*, quia scilicet in spatulis animalium immolatorum divinabant, & similiter in ossibus pectoris: & ideo ista offerrentibus subtraherentur. Per hoc etiam significabatur quod sa-

(a) Ita cum Vulgata melioris nota cõd. A. carniss

cerdoti erat necessaria sapientia cordis ad intrinsecum populum, quod significabatur per pectus, quod est tegumentum cordis; & etiam fortitudo ad sustentandum defunctus, quæ significabatur per armum dextrum.

Ad nonum dicendum, quod quia holocaustum erat perfectissimum inter sacrificia, ideo non offerebatur in holocaustum nisi masculus, nam femina est animal imperfectum. Oblatio autem turture, & columbarum erat propter paupertatem offerentium, quia majora animalia offerre non poterant: & quia hostiæ pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre cogebatur nisi spontaneus; ideo hujusmodi aves non offerebantur inter hostias pacificas, sed inter holocausta & hostias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aves etiam hujusmodi propter alitudinem volatus congruunt perfectioni holocaustorum, & etiam hostias pro peccato, quia habent gemitum pro cantu.

Ad decimum dicendum, quod inter omnia sacrificia holocaustum erat præcipuum, quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedeatur. Secundum vero locum in sanctitate tenebat hostia pro peccato, quia comedeatur solum in atrio à sacerdotibus in ipsa die sacrificii. Tertium vero gradum tenebant hostia pacificæ pro gratiarum actione, quæ comedeantur ipso die, sed ubique in Hierusalem. Quartum vero locum tenebat hostia pacificæ ex voto, quarum carnes poterant etiam in crastino comedi. Et est ratio hujus ordinis, quia maxime obligatur homo Deo propter ejus majestatem, secundo propter offensam commissam, tertio propter beneficia jam suscepta; quarto propter beneficia separata.

Ad undecimum dicendum, quod peccata aggravantur ex statu peccantis, ut supra dictum est (quæst. lxxiii. art. 10.) & ideo alia hostia mandabatur offerri pro peccato sacerdotis, & principis, vel alterius privatæ personæ. Est autem attendendum, ut Rabbi Moyses dicit (Lib. III. Dux errantium cap. xlvii. à med.) quod quanto gravius erat peccatum, tanto vilior species animalis offerebatur pro eo. Unde capra, quod est vilissimum animal, offerebatur pro idololatria, quod est gravissimum peccatum; pro ignorantia vero sacerdotis offerebatur vitulus; pro negligentia autem principis hircus.

Ad duodecimum dicendum, quod lex in sacrificiis providere voluit paupertati offerentium; ut qui non posset habere animal quadrupes, saltem offerret avem; quam qui habere non posset, saltem offerret panem; & si hunc habere non posset, saltem offerret farinam, vel spicas. Causa vero figuralis est quia panis significat Christum, qui est panis vivus,

ut dicitur Joan. vi. qui quidem erat velut in spica pro statu legis naturæ in fide Patrum; erat autem sicut fructus in doctrina legis, & Prophetarum; erat autem sicut panis formatus post humanitatem assumptam: coc-tus ignis, id est formatus Spiritu sancto in colubano uteri virginis: qui etiam fuit coctus in sanguine per labores, quos in mundo sustinebat; in cruce vero, quasi in craticula adustus.

Ad decimumtertium dicendum, quod ea quæ in usum hominis veniunt de terræ nascentibus, vel sunt in cibum; & de his offerebatur panis: vel sunt in potum; & de his offerebatur vinum: vel sunt in condimentum; & de his offerebatur oleum, & sal; vel sunt in medicamentum; & de his offerebatur thuris, quod est aromaticum, & consolidativum. Per panem autem figuratur caro Christi; per vinum autem sanguis ejus, per quem redempti sumus; oleum figurat gratiam Christi, sal scientiam, thuris orationem.

Ad decimum quartum dicendum, quod mel, non offerebatur in sacrificiis Dei: tum quia consueverat offerri in sacrificiis idolorum: tum etiam ad excludendam omnem carnalem dulcedinem, & voluptatem ab his qui Deo sacrificare intendunt. Fermentum vero non offerebatur ad excludendam corruptionem: & forte etiam in sacrificiis idolorum solum erat offerri. Sal autem offerebatur, quia impedit corruptionem putredinis; sacrificia autem Dei debent esse incorrupta: & etiam quia in sale significatur discretio sapientiæ, vel etiam mortificatio carnis. Thuris autem offerebatur Deo ad designandam devotionem mentis, quæ est necessaria offerentibus; & etiam ad designandum odorem bonæ famæ: nam thuris & pingue est, & odoriferum. Et quia sacrificium zelotypiæ non procedebat ex devotione, sed magis ex suspitione, ideo in eo non offerebatur thuris.

ARTICULUS IV. 549

Utrum assignari possit certa ratio cæremoniarum quæ ad sacra pertinent.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod cæremoniarum veteris legis, quæ ad sacra pertinent, sufficiens ratio assignari non possit. Dicit enim Paulus act. xviii. 24. Deus, qui fecit mundum, & omnia que in eo sunt, hic celi & terræ cum sit dominus, non in manus altis remolis habitat. Inconvenienter igitur ad cultum Dei tabernaculum, vel templum in lege veteri est institutum.

2. Præ-

2. Præterea. Status veteris legis non fuit immutatus nisi per Christum. Sed tabernaculum designabat statum veteris legis. Non ergo debuit mutari per ædificationem alicujus templi.

3. Præterea. Divina lex præcipue debet homines inducere ad divinum cultum. Sed ad augmentum divini cultus pertinet quod sunt multa altaria, & multa templa, sicut patet in nova lege. Ergo videtur quod etiam in veri lege non debuit esse solum unum templum, aut unum tabernaculum, sed multa.

4. Præterea. Tabernaculum, seu templum ad cultum Dei ordinabatur. Sed in Deo præcipue oportet venerari unitatem, & simplicitatem. Non videtur igitur fuisse convenienter ut tabernaculum, seu templum per quædam vela distingueretur.

5. Præterea. Virtus primi moventis, quæ est Deus, primo apparet in parte Orientis, à qua parte incipit primus motus. Sed tabernaculum fuit institutum ad Dei adorationem. Ergo debebat esse dispositum magis versus Orientem quam versus Occidentem.

6. Præterea. Exod. xx. 4. Dominus præcepit, ut non facerent sculptile, neque aliquam similitudinem. Inconvenienter igitur in tabernaculo, vel in templo fuerunt sculptæ imagines Cherubim. Similiter etiam & arca, & propitiatorium, & candelabrum, & mensa, & duplex altare sine rationabili causa ibi fuisse videntur.

7. Præterea. Dominus præcepit Exod. xx. 24. Altare de terra facietis mihi & iterum: Non ascendet ad altare meum per gradus. Inconvenienter igitur mandatur postmodum altare fieri de lignis auro, vel ere contextis, & tantæ altitudinis, ut ad illud nisi per gradus ascendi non possit. Dicitur enim Exod. xxvii. 1. Facies altare de lignis Sethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & eorundem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ere: & Exod. xxx. 1. dicitur: Facies altare ad adolendum thibiamata de lignis Sethim, vestiesque illud auro purissimo.

8. Præterea. In operibus Dei nihil debet esse superfluum, quia nec in operibus naturæ aliquid superfluum invenitur. Sed uni tabernaculo, vel domui sufficit unum operimentum. Inconvenienter igitur tabernaculo fuerunt apposita multa tegumenta, scilicet corrina, saga ciliciana, pelles arietum rubricata, & pelles hyacinthina.

9. Præterea. Consecratio exterior interiori sanctitatem significat, cujus subiectum est anima. Inconvenienter igitur tabernaculum, & ejus vasa consecrabantur, cum essent quedam corpora inanimata.

10. Præterea. In Psal. xxxiii. 1. dicitur:

Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Sed solemnitates instituntur ad laudandum Deum. Non ergo fuit conveniens ut aliqui certi dies statuerentur ad solemnitates peragendas. Sic igitur videtur quod cæremonia sacrorum convenientes causas non haberent.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Heb. viii. 4. quod illi qui offerunt secundum legem munera, exemplari, & umbræ deseruiant caelestium, sicut responsum est Moysi, cum consummasset tabernaculum: Vide, inquit, omnia facio secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Sed valde rationale est quod imaginem caelestium representat. Ergo cæremonia sacrorum rationabilem causam habebant.

Respondeo dicendum, quod totus exterior cultus Dei ad hoc præcipue ordinatur ut homines Deum in reverentia habeant. Habet autem hoc humanus affectus ut ea que communia sunt, & non distincta ab aliis, minus reverentia, ea vero que habent aliquam excellentiæ discretiorem ab aliis, magis admiretur, & reveretur. Et inde etiam hominum consuetudo inolevit ut Reges, & Principes, quos oportet in reverentia haberi à subditis, & pretiosioribus vestibus ornentur, & etiam ampliores, & pulchriores habitationes possideant. Et propter hoc oportuit ut aliqua specialia tempora, & speciale tabernaculum, & specialia vasa, & speciales ministri ad cultum Dei ordinarentur, ut per hoc animi hominum ad majorem Dei reverentiam adducerentur. Similiter etiam status veteris legis, sicut dictum est (art. 1. hujus quæst. ad 1. & art. 2.) institutus erat ad figurandum mysterium Christi. Oportet autem esse aliquid determinatum id per quod aliquid figurari debet, ut scilicet ejus aliquam similitudinem representent: & ideo oportuit aliqua specialia observari in his que pertinent ad cultum Dei.

Ad primum ergo dicendum, quod cultus Dei duo respicit, scilicet Deum, qui colitur, & homines colentes. Ipse igitur Deus, qui colitur, nullo corporali loco clauditur: unde propter ipsum non oportuit speciale tabernaculum fieri, aut templum. Sed homines ipsum colentes corporales sunt: & propter eos oportuit speciale tabernaculum, vel templum instrui ad cultum Dei, propter duo. Primo quidem ut ad hujusmodi locum convenientes cum hac cogitatione: quod deputaretur ad colendum Deum, cum majori reverentia accederent. Secundo ut per dispositionem talis templi, vel tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad excellentiam Divinitatis, vel humanitatis Christi. Et hoc est quod Salomon dicit III. Reg. viii. 27.

Si

si celum; & celi celorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam edificavi tibi? & postea subdit: Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi ut exaudias deprecationem servi tui, & populi tui Israël. Ex quo patet quod domus sanctuarium non est instituta ad hoc quod Deum capiat, quasi localiter inhabitantem; sed ad hoc quod nomen Dei inhabitet ibi, id est ut noticia Dei ibi manifestetur per aliqua quæ ibi fiebant, vel dicebantur; & quod propter reverentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex devotione orantium.

Ad secundum dicendum, quod status veteris legis non fuit immutatus ante Christum quantum ad impletionem legis, quæ facta est solum per Christum; est tamen immutatus quantum ad conditionem populi, qui erat sub lege. Nam primo populus fuit in deserto non habens certam mansionem; postmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gentibus; ultimo autem, tempore David Regis, & Salomonis populus ille habuit quietissimum statum. Et tunc primo edificatum fuit templum in loco quem designaverat Abraham ædivina demonstratione ad immolandum. Dicitur enim Genes. xxii. 2. quod Dominus mandavit Abraham ut offerret filium suum in holocaustum super unum montem, quem monstraverit tibi: & postea dicit quod appellavit nomen illius loci, Dominus videt; quasi secundum Dei provisionem esset locus ille electus ad cultum divinum. Propter quod dicitur Deut. xxi. 5. Ad locum quem elegerit Dominus Deus vestren, veteris & offerretis holocausta, & victimas vestras. Locus autem ille designari non debuit per ædificationem templi ante tempus prædictum, propter tres rationes; quas Rabbi Moyses assignat. Prima est, ne gentes approperarent sibi locum illum. Secunda est, ne gentes ipsum destruerent. Tertia vero ratio est, ne qualibet tribus vellet habere locum illum in terra sua, & propter hoc orientur lites, & jurgia. Et ideo non fuit ædificatum templum, donec haberent Regem, per quem possent huiusmodi jurgium compescere. Antea vero ad cultum Dei erat ordinatum tabernaculum portatile per diversa loca, quasi nondum existente determinato loco divini cultus. Et hæc est ratio litteralis diversitatis tabernaculi, & templi. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hæc duo significatur duplex status. Per tabernaculum enim quod est mutabile, significatur status presentis vite mutabilis; per templum vero, quod erat fixum, & stans, significatur status futuræ vite, quæ omnino immutabilis est: & propter hoc in ædificatione templi dicitur (III. Reg. vi. 7.) quod non est ædificatus fontis multæ, vel servus, ad significandum quod omnis perturbatio

tumultus longe erit à statu futuro. Vel per tabernaculum significatur status veteris legis; per templum autem à Salomone constructum status novæ legis: unde ad constructionem tabernaculi soli Judæi sunt operati; ad ædificationem vero templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicet Tyrii, & Sidonii. Ad tertium dicendum, quod ratio unitatis templi, vel tabernaculi potest esse & litteralis, & figuralis. Litteralis quidem est ratio ad exclusionem idololatriæ: quia Gentiles diversis diis diversa templa constituebant. Et ideo ut firmaretur in animis hominum fides unitatis divinæ, voluit Deus ut in uno loco tantum sibi sacrificium offerretur: & iterum ut per hoc ostenderet quod corporalis cultus non propter se erat ei acceptus: & ideo compescerant ne passim, & ubique sacrificia offerrent. Sed cultus novæ legis, in ejus sacrificio spiritualis gratia continetur, est secundum se Deo acceptus: & ideo multiplicatio altarium, & templorum acceptatur in nova lege. Quantum vero ad ea quæ pertinebant ad spirituales cultum Dei, qui consistit in doctrina legis, & Prophetarum, erant etiam in veteri lege diversa loca deputata, in quibus conveniebant ad laudem Dei, quæ dicebantur Synagoga; sicut & nunc dicuntur Ecclesie, in quibus populus christianus ad laudem Dei congregatur. Et sic Ecclesia nostra succedit in locum & templi, & Synagoga; quia ipsa sacrificium Ecclesie spirituale est: unde non distinguuntur apud nos locus sacrificii à loco doctrinæ. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hoc significabatur unitas Ecclesie vel militantis, vel triumphantis.

Ad quartum dicendum, quod sicut in unitate templi, vel tabernaculi representabatur unitas Dei, vel unitas Ecclesie; ita etiam in distinctione tabernaculi, vel templi representabatur distinctio eorum, quæ Deo sunt subiecta, ex quibus in Dei venerationem confurgimus. Distinguebatur autem tabernaculum in duas partes: in unam quæ vocabatur Sancta Sanctorum, quæ erat occidentalis; & aliam quæ vocabatur Sancta, quæ erat ad Orientem. Et iterum ante tabernaculum erat atrium. Hæc igitur distinctio duplicem habet rationem. Unam quidem, secundum quod tabernaculum ordinatur ad cultum Dei: sic enim diverse partes mundi in distinctione tabernaculi figurantur. Nam pars illa quæ Sancta Sanctorum dicitur, figurat seculum ælium, quod est spiritualium substantiarum; pars vero illa quæ dicitur Sancta, exprimit mundum corporalem: & ideo Sancta à Sanctis Sanctorum distinguebantur quodam velo, quod quatuor coloribus erat distinctum; per quos quatuor elementa designantur: scilicet bysso, per quod de-

designatur terra, quia byssus, id est linum, de terra nascitur; purpura, per quam significatur aqua, fiebat enim purpureus color ex quibusdam conchis, quæ inveniuntur in mari; hyacinthos, per quem significatur aer, quia habet æreum colorem; & cocco bis tincto, per quem designatur ignis: & hoc ideo, quia materia quatuor elementorum est impedimentum, per quod velantur nobis incorporeales substantiæ. Et ideo in interiori tabernaculo, id est in Sancta Sanctorum, soli Summus Sacerdos, & semel in anno introibat, ut designaretur quod hæc est finalis perfectio hominis, ut ad illud seculum introducatur; in tabernaculo vero exteriori, id est in Sancta, introbant sacerdotes quotidie, non autem populus, qui solum ad atrium accedebat; quia ipsa corporalia populus percipere potest; ad interiores autem eorum rationes soli (b) sapientes per considerationem attingere possunt. Secundum vero rationem figuralem, per exteriori tabernaculum, quod dicitur Sancta, significatur status veteris legis, ut Apostolus dicit ad Hebr. ix. quia in illud tabernaculum semper introbant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. Per interiori vero tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, significatur, vel celestis gloria, vel etiam status spiritualis novæ legis, qui est quadam inchoatio future gloriæ; in quem statum nos Christus introduxit: quod figuratur per hoc quod Summus Sacerdos semel in anno solus in Sancta Sanctorum introibat. Velum autem figurabat spiritualium occultationem sacrificiorum in veteribus sacrificiis: quod velum quatuor coloribus erat ornatum: bysso quidem, ad designandam carnis puritatem; purpura autem ad figurandum passionem quam sancti sustinuerunt pro Deo; cocco bis tincto, ad significandum caritatem geminam Dei, & proximi; hyacintho autem significabatur celestis meditatio. Ad statum autem veteris legis aliter se habebat populus, & aliter sacerdotes: nam populus ipsi corporalia sacrificia considerabant, quæ in atrio offerbantur; sacerdotes vero rationem sacrificiorum considerabant, habentes fidem magis explicitam de mysteriis Christi. Et ideo intrabant in exteriori tabernaculum, quod etiam quodam velo distinguebatur ab atrio: quia quædam

erant velata populo: etiam mysterium Christi, quæ sacerdotibus erant nota: non tamen erant eis plene revelata; sicut postea in novo testamento, ut habetur Ephes. iii. 1.

Ad quintum dicendum, quod adoratio ad Occidentem fuit introducta in lege ad exclusionem idololatriæ: nam omnes Gentiles in reverentiam Solis adorabant ad Orientem. Unde dicitur Ezech. vii. 16. quod quidam habebant deorsa contra templum Domini; & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum Solis. Unde ad hoc excludendum tabernaculum habebat Sancta Sanctorum ad Occidentem, ut versus Occidentem adorarent. Ratio etiam figuralis esse potest, quia totus status prioris tabernaculi ordinabatur ad significandum mortem Christi, quæ figuratur per occasum (secundum illud Palm. lxxv. 5. Qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi).

Ad sextum dicendum, quod eorum quæ in tabernaculo continebantur, ratio reddi potest, & litteralis, & figuralis. Litteralis quidem per relationem ad cultum divinum. Et quia dictum est (in resp. ad 4.) quod per tabernaculum interiori, quod dicebatur Sancta Sanctorum, significabatur seculum ælium spiritualium substantiarum, ideo in illo tabernaculo tria continebantur; scilicet Arca Testamenti, in qua erat urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ frondebat, & tabula, in quibus erant scriptæ decem præcepta legis. Hæc autem arca sita erat inter duos Cherubim, qui se mutuis vultibus respiciebant: & super arcam erat quadam tabula, (c) quæ dicebatur Propitiatorium (d) super alas Cherubim, quasi ab ipsis Cherubim portaretur, ac si imaginaretur, quod illa tabula esset sedes Dei: unde & Propitiatorium dicebatur, quasi exinde populo propitiaretur ad preces Summi Sacerdotis: & ideo quasi portabatur à Cherubim, quasi Deo obsequentibus. Arca vero Testamenti erat tantquam scabellum sedentis supra propitiatorium. Per hæc autem tria designabantur tria quæ sunt in illo altiori seculo: scilicet Deus, qui super omnia est, & incomprehensibilis omni creaturæ: & propter hoc nulla similitudo ejus ponerebatur ad representandam ejus invisibilitatem; sed ponebatur quadam figura sedis ejus, quia

(a) Ita melioris notæ collectio cum edit. Patav. & Nicolæ. Al. Et ideo quia materia quatuor elementorum est impedimentum per quod velantur nobis spirituales substantiæ, in interiori tabernaculo, &c.

(b) Ita colla. & edit. passim: ad marginem quorundam notatur. Al. Sacerdotes.

(c) Ita colla. Alcam. Venetus. S. Joannis, & Peuli, Parisiensis Nicolai, Salmanticensis, & edit. Patav. ann. 1712. Alii mss. & edit. libri addunt perperam lapidea. Vide admodum per hunc textum præmissam cap. v.

(d) Al. super.

S. Thom. Oper. Tom. II.

scilicet creatura comprehensibilis est, quæ est subiecta Deo, sicut sedes sedenti. Sunt etiam in illo altiori sæculo spirituales substantiæ, quæ Angeli dicuntur: & hi significanter per duos Cherubim (mutuo se respicientes, ad designandam concordiam eorum ad invicem, secundum illud Job xxv. 2. *Qui faciunt concordiam in sublimibus*). Et propter hoc etiam non fuit unus tantum Cherubim, ut designaretur multitudo caelestium spirituum, & excluderetur cultus eorum ab his quibus præceptum erat ut solum unum Deum colerent. Sunt etiam in illo intelligibili sæculo rationes omnium eorum quæ in hoc sæculo perficiuntur, quodammodo clausæ, sicut rationes effectuum clauduntur in suis causis, & rationes artificiorum in artifice: & hoc significabatur per arcam, in qua representabantur per tria ibi contenta tria quæ sunt potissima in rebus humanis; scilicet sapientia, quæ representabatur per tabulas Testamenti; potestas regiminis, quæ representabatur per virgam Aaron; vita, quæ representabatur per manna, quod fuit sustentamentum vite. Vel per hæc tria significabantur tria Dei attributa, scilicet sapientia in tabulis, potentia in virga, bonitas in manna, tum propter dulcedinem, tum quia ex Dei misericordia est populo suo datum: & ideo in memoriam divinæ misericordię conservabatur. Et hæc tria etiam figurata sunt in visione Isaïæ (cap. vi.) Vidit enim Dominum sedentem super scolum excelsum elevatum, & Seraphim assistentes, & deum impleri à gloria Dei: unde & Seraphim dicebant: *Elena est omnis terra gloria ejus*. Et sic similitudines Seraphim non ponebantur ad cultum (quod prohibebatur primo legis præcepto) sed in signum ministerii, ut dictum est (hic supra.) In exteriori vero tabernaculo, quod significabat præsens sæculum, continebantur etiam tria; scilicet altare thymiamatis, quod directè erat contra arcam; mensa autem propositionis, super quam duodecim panes apponebantur, erat posita ex parte aquilonari; candelabrum vero ex parte australi. Quæ tria videtur respondere tribus quæ erant in arca clausa; sed magis manifeste eadem representabant. Oportet enim rationes rerum ad manifestiorem demonstrationem perducit, quam sint in mente divina, & Angelorum, ad hoc quod homines sapientes eas cognoscere possint, qui significantur per sacerdotes ingredientes tabernaculum. In candelabro igitur designabatur, sicut in signo sensibili, sapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis. Per altare vero thymiamatis significabatur officium sacerdotum, quorum erat

populum ad Deum reducere: & hoc etiam significabatur per virgam: nam in illo altari incendebatur thymiana boni odoris, per quod significabatur sanctitas populi acceptabilis Deo. Dicitur enim Apocalyp. vi. 1. (a) quod per summum aromatum significantur justificationes sanctorum. Convenienter autem sacerdotibus dignitas in arca significabatur per virgam; in exteriori vero tabernaculo per altare thymiamatis: quia sacerdos mediator est inter Deum, & populum, regens populum per potestatem divinam, quam virga significat; & fructum sui regiminis, scilicet sanctitatem populi, Deo (b) offert, quasi in altari thymiamatis. Per mensam autem significatur temporale nutrimentum vite, sicut & per manna; sed hoc est communius, & grossius nutrimentum, illud autem suavius, & subtilius. Convenienter autem candelabrum ponebatur ex parte australi; mensa autem ex parte aquilonari: quia australis pars est dextra pars mundi; aquilonaris autem sinistra, ut dicitur in II. de Cælo, & mundo (text. 15.) Sapientia autem pertinet ad dextram, sicut & cetera spiritualia bona; temporale autem nutrimentum ad sinistram, secundum illud Prov. 11. 16. *In sinistra illius divitiæ, & gloria*. Potestas autem sacerdotalis media est inter temporalia, & spirituales sapientiam, quia per eam & spiritualis sapientia, & temporalis dispensantur.

Potest autem, & horum alia ratio assignari magis literalis. In arca enim continebantur tabule legis ad tollendam legis oblivionem: unde dicitur Exod. xxiv. 12. *Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem, ac mandata quæ scripsi, ut doceas filios Israel*. Virga vero Aaron ponebatur ibi ad comprimendam disensionem populi de sacerdotio Aaron. Unde dicitur Num. xvii. 10. *Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonium, ut reservetur in signum rebellionis filiorum Israel*. Manna autem conservabatur in arca ad commemorandum beneficium quod Dominus prestavit filiis Israel in deserto: unde dicitur Exod. xvi. 32. *Imple gomor ex eo, & custodiat in futuram retro generationem, ut moris panes quibus alui vos in solitudine*. Candelabrum vero erat institutum ad honorificentiam tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domus quod sit bene luminosa. Habebat autem candelabrum septem calamos, ut Josephus dicit (lib. III. antiqu. cap. vii. & viii. ad fin.) ad significandum septem planetas, quibus totus mundus illuminatur. Et ideo ponebatur candelabrum ex parte australi, quia ex illa par-

(a) Nihil simile in cap. vii. at in xix. 8. Bisinum enim justificationes sunt sanctorum.
 (b) Ita codd. Alcan. Parisiensis, alique. Al. offert. Forte offerens.

parte ex nobis planetarum cursus. Altare vero thymiamatis erat institutum, ut jugiter in tabernaculo esset fumus boni odoris, tum propter venerationem tabernaculi, tum etiam in remedium fetoris, quem oportebat accidere ex effusione sanguinis, & occisione animalium. Ea enim quæ sunt fetida, despiciuntur quasi vilia; quæ vero sunt boni odoris, homines magis appetantur. Mensa autem apponebatur ad significandum quod sacerdotes templo fervientes in templo victum habere debebant. Unde duodecim panes superpositos mensæ, in memoriam duodecim tribuum, solis sacerdotibus edere licitum erat, ut habetur Matth. xii. Mensa autem non ponebatur directè in medio ante propitiatorium, ad excludendum titum idololatriæ. Nam Gentiles in facris Lunæ proponebant mensam coram idolo Lunæ: unde dicitur Hierem. vii. 18. *Mulieres conspergunt altarem, ut faciant placentes Regine Cæli*. In atrio vero extra tabernaculum continebatur altare holocaustorum, in quo offerentur Deo sacrificia de his quæ erant à populo possessa. Et ideo in atrio poterat esse populus, qui hujusmodi Deo offerebat per manus sacerdotum; sed ad interioris altare, in quo ipsa devotio, & sanctitas populi offerebatur, non poterant accedere nisi sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc altare extra tabernaculum in atrio constitutum ad removendum cultum idololatriæ: nam Gentiles intra templum altaria constituebant ad immolandum idolis.

Figuralis vero ratio omnium horum assignari potest ex relatione tabernaculi ad Christum, qui figurabatur. Est autem considerandum, quod ad designandam imperfectionem legalium figurarum diversæ figuræ fuerunt institutæ in templo ad significandum Christum. Ipse enim significatur per propitiatorium: quia ipse est propitiatio pro peccatis nostris, ut dicitur I. Joann. 1. 2. Et convenienter hoc propitiatorium à Cherubim portabatur, quia de eo scriptum est: *Adoret eum omnis Angeli Dei, ut habetur Heb. 1. 6*. Ipse etiam significatur per arcam: quia sicut arca erat constructa de lignis Sethim, ita Corpus Christi de membris purissimis consabat. Erat autem deaurata, quia Christus fuit plenus sapientia, & caritate, quæ per aurum significatur. Intra arcam autem erat urna aurea, id est sancta anima, habens manna, id est omnem plenitudinem sanctitatis, & divinitatis. Erat etiam in arca virga, id est potestas sacerdotalis: quia ipse est factus sacerdos in æternum. Erant etiam ibi tabule Testamenti, ad designandum quod ipse Christus est legis dator. Ipse etiam Christus significatur per candelabrum, quia ipse dicit (Joan. viii. 12.) *Ego sum lux mundi*: per septem lucernas septem dona Sancti Spiritus. Ipse

etiam significatur per mensam: quia ipse est spiritualis cibus, secundum illud Joann. vi. 51. *Ego sum panis vivus*. Duodecim etiam panes significabant duodecim Apostolos, vel doctrinam eorum. Sive per candelabrum, & mensam potest significari doctrina, & fides Ecclesie, quæ etiam illuminat, & spiritualiter reficit. Ipse etiam Christus significatur per duplex altare, scilicet holocaustorum, & thymiamatis: quia per ipsum oportet nos Deo offerre omnia virtutum opera; sive illa quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quasi in altari holocaustorum; sive illa quæ majore mentis perfectione per spiritualia perfectorum desideria Deo offeruntur in Christo, quasi in altari thymiamatis, secundum illud ad Hebr. ult. 15. *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo*.

Ad septimum dicendum, quod Dominus præcepit altare construere ad sacrificia, & munera offerenda in honorem Dei, & sustentationem ministrorum qui tabernaculo deserviebant. De constructione autem altaris datur à Domino duplex præceptum: unum quidem in principio legis Exod. xx. ubi Dominus mandavit quod faceret altare de terra, vel saltem de lapideis non sellis; & iterum quod non faceret altare excelsum, ad quod oporteret per gradus ascendere; & hoc ad detestandum idololatriæ cultum. Gentiles enim idolis construunt altaria ornata, & sublimia, in quibus credebant aliquid sanctitatis, & numinis esse. Propter quod etiam Dominus mandavit Deut. xvi. 21. *Non plantabis lucum, & omnem arborem juxta altare Domini Dei tui*. Idololatriæ enim consueverunt sub arboribus sacrificare, propter amoenitatem, & umbrositatem.

Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit: quia in Christo, qui est nostrum altare, debemus confiteri veram carnis naturam quantum ad humanitatem, quod est altare de terra facere; & quantum ad Divinitatem debemus in eo confiteri Patris æqualitatem, quod est non ascendere per gradus ad altare. Nec etiam juxta Christum debemus admittere doctrinam Gentilium ad lasciviam provocantem. Sed facta tabernaculo ad honorem Dei, non erant timende hujusmodi occasiones idololatriæ. Et ideo Dominus mandavit quod fieret altare holocaustorum de are, quod esset omni populo conspicuum; & altare thymiamatis de auro, quod soli sacerdotibus videbatur. Nec erat tanta pretiositas æris, ut per ejus copiam populus ad aliquam idololatriam provocaretur. Sed quia Exod. xx. 26. ponitur pro ratione hujus præcepti: *Non ascendes per gradus ad altare meum, id quod subditur: Ne reveletur turpitudinis tuæ considerandum est, quod hoc etiam fuit*

institutum ad excludendam idololatriam. Nam in sacris Priapi sua pudenda Gentiles populo denudabant. Postmodum autem indidus est sacerdotibus feminalium usus ad regmen pudentium. Et ideo sine periculo institui poterat tanta altaris altitudo, ut per aliquos gradus ligneos non stantes, sed portatiles in hora sacrificii sacerdotibus ad altare ascenderent sacrificia offerentes.

Ad octavum dicendum, quod corpus tabernaculi constabat ex quibusdam tabulis in longitudinem erectis: quæ quidem interiori tegebantur quibusdam cortinis ex quatuor coloribus variatis, scilicet de hyssopo retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto. Sed huiusmodi cortinæ tegebant solum latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum unum de pellibus hyacinthinis, & super hoc alius de pellibus arietum rubricatis, & desuper tertium de quibusdam sagis cilicinis, quæ non tantum operiebant tectum tabernaculi, sed etiam descendebat usque ad terram, & tegebant tabulas tabernaculi exteriori. Horum autem operimentorum ratio literalis in communi erat ornatus, & protectio tabernaculi, ut in reverentia haberetur. In speciali vero secundum quosdam per cortinas designabatur cælum sidereum, quod est diversis stellis variatum; per sagas, aquæ quæ sunt supra firmamentum; per pelles rubricatas, cælum empyreum, in quo sunt Angeliper pelles hyacinthinas, cælum sanctæ Trinitatis.

Figuralis autem ratio horum est, quia per tabulas, ex quibus constructabatur tabernaculum, significatur Christifideles, ex quibus constituitur Ecclesia. Tegebantur autem interiori tabulæ cortinis quadricoloribus, quia fideles interiori ornantur quatuor virtutibus: nam in hyssopo retorta, ut Glossa (ord. Exod. xxvi.) dicit, significatur caro castitate retinens; in hyacintho mens superna cupiens; in purpura caro passionibus subjacens; in cocco bis tincto mens inter passionem Dei, & proximi dilectione presurgens. Per operimenta vero tecti designantur prelati, & doctores; in quibus debet renitere cælestis conversatio, quod significatur per pelles hyacinthinas, promptitudo ad martyrium, quod significatur pelles rubricatas; austeritas vitæ, & tolerantia adversorum, quæ significatur per sagas cilicinas, quæ erant exposita ventis, & pluvii, ut Glossa dicit (loc. cit.).

Ad nonum dicendum, quod sanctificatio tabernaculi, & vasorum ejus habebat causam literalem, ut in majori reverentia haberetur, quasi per huiusmodi consecrationem divino culti deputatum.

Figuralis autem ratio est, quia per huiusmodi sanctificationem significatur spiritualis sanctificatio viventis tabernaculi, scilicet fidelium, ex quibus constituitur Ecclesia Christi.

Ad decimum dicendum, quod in veteri lege erant septem solemnitates temporales, & una continua, ut potest colligi Num. xxviii. & xxxi. Erat enim quasi continuum festum, quia quotidie mane, & vespere immolabatur agnus: & per illud continuum festum jugis sacrificii representabatur perpetuitas divinæ beatitudinis. Festorum autem temporalium primum erat quod iterabatur qualibet septimana; & hæc erat solemnitas sabbati, quod celebrabatur in memoria creationis rerum; ut supra dictum est (quæst. c. art. 5. ad 2.) Alia autem solemnitas iterabatur qualibet mense, scilicet festum Noces, quod celebrabatur ad commemorandum opus divinæ gubernationis: nam hæc inferiora præcipue variantur secundum motum Lunæ: & ideo celebrabatur hoc festum in novitate Lunæ, non autem in ejus plenitudine, ad evitandum idololatræ cultum, qui in tali tempore Lunæ sacrificabant. Hæc autem duo beneficia sunt communia toti humano generi: & ideo frequentius iterabatur. Alia vero quinque festa celebrabantur semel in anno; & recolantur in eis beneficia specialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim festum Pasche primo mense ad commemorandum liberationis beneficium ex Ægypto. Celebrabatur autem festum Pentecostes post quinquaginta dies, ad recolendum beneficium legis datæ. Alia vero tria festa celebrabantur in mense septimo, qui quasi totus apud eos erat sollemnis, sicut & septimus dies. In prima enim die mensis septimi erat festum Tubarum, in memoria liberationis Isaac, quando Abraham invenit arietem hærentem cornibus, quod representabant per cornua, quibus buccinabant. Erat autem festum tubarum quasi quedam invitatio, ut præpararent se ad sequens festum, quod celebrabatur decimo die: & hoc erat festum expiationis in memoria illius beneficii quo Deus propitius est peccato populi de adoratione vituli ad preces Moysi. Post hoc autem celebrabatur festum Scenopaje, id est tabernaculorum, septem diebus; ad commemorandum beneficium divinæ protectionis, & deductionis per desertum, ubi in tabernaculis habitaverunt. Unde in hoc festo debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, id est citrum, & lignum donarum spondium, id est myrtum, quæ sunt odorifera, & spatulas palmarum, & falices de torrente, quæ diu retinent suum virorem (& hæc inventiuntur in terra promissionis) ad significandum quod per aridam terram deserti eos deduxerat Deus ad terram deliciosam. Octavo autem die celebrabatur aliud festum, scilicet Cæus, atque Collecta, in quo colligebantur a populo ea quæ erant necessaria ad expensas cultus divini: & significabatur adunatio populi, & pax præstita in terra promissionis.

Fi-

Figuralis autem ratio horum festorum est, quia per iuge sacrificium agni figuratur perpetuitas Christi, qui est agnus Dei, secundum illud Hebr. ult. 8. *Jesus Christus veri, & hodie, ipse, & in secula.* Per sabbatum autem designatur spiritualis requies nobis data per Christum, ut habetur ad Hebr. iv. Per Noeniam autem, quæ est (a) incensio novæ Lunæ, significatur illuminatio primitivæ Ecclesiæ per Christum, eo prædicante, & miracula faciente. Per festum autem Pentecostes significatur descensus Spiritus Sancti in Apostolos. Per festum autem Tubarum significatur prædicatio Apostolorum. Per festum autem expiationis significatur emundatio à peccatis populi Christiani. Per festum autem tabernaculorum peregrinatio eorum in hoc mundo, in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per festum autem cæus, atque collecta significatur congregatio fidelium in Regno Cælorum: & ideo istud festum dicebatur sanctissimum esse. Et hæc tria festa erant continua ad invicem: quia oportet expiari à vitis proficere in virtute, quoque perveniant ad Dei visionem, ut dicitur in Psal. lxxxiii.

ARTICULUS V. 550

Utrum Sacramentorum veteris legis conveniens causa esse possit.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod Sacramentorum veteris legis conveniens causa esse non possit. Ea enim quæ ad cultum divinum sunt, non debent esse similia his quæ idololatræ observantur: unde dicitur Deur. xii. 31. *Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas averfatur Dominus, fecerunt diis suis.* Sed cultores idolorum in cultu eorum cultris se incidebant usque ad effusionem sanguinis: dicitur enim III. Reg. xviii. 28. *quod incidebant se juxta ritum suum cultris, & lanceis, donec perfunderentur sanguine:* propter quod Dominus mandavit Deur. xiv. 1. *Non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo: quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo, & te elegit, ut sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus quæ sunt super terram.* Inconvenienter igitur circumcisio erat instituta in lege.

2. Præterea. Ea quæ in cultum divinum sunt, debent honestatem, & gravitatem habere, secundum illud Psalm. xxxiv. 18. *In populo gravi laudabo te.* Sed ad levitatem quandam pertinere videtur ut homines festinanter comedant. Inconvenienter igitur præceptum est Exod. xii. ut comederent festinanter agnum paschalem: & alia etiam circa ejus co-

munionem sunt instituta quæ videntur omnino irrationabilia esse.

3. Præterea. Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt Sacramentorum novæ legis. Sed per agnum paschalem significatur Sacramentum Eucharistiæ, secundum illud I. ad Corinth. v. 7. *Pascha vestrum immolatus est Christus.* Ergo etiam deberent esse aliqua sacramenta in lege quæ præfigurarent alia sacramenta novæ legis, sicut confirmationem, & extremam unctionem, & matrimonium, & alia sacramenta.

4. Præterea. Purificatio non potest convenienter fieri nisi ab aliquibus immunditiis. Sed quantum ad Deum nullum corporale reputatur immundum, quia omne corpus creatura Dei est; & omnis creatura Dei bona, & nihil respiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, ut dicitur I. ad Tim. iv. 4. Inconvenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel alicujus huiusmodi corporalis infectionis.

5. Præterea. Eccl. xxxiv. 4. dicitur: *Ab immundis quid mundabitur?* Sed cinis vasæ rusticæ, quæ comburebatur, immundus erat, quia immundum reddebat: dicitur enim Num. xi. 7. *quod sacerdos qui immolabat eam, commaculatus erat usque ad vesperum:* similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille qui ejus cineres colligebat. Ergo inconvenienter præceptum ibi fuit ut per huiusmodi cinerem ibi aspersum immundi purificarentur.

6. Præterea. Peccata non sunt aliquid corporale, quod possit deferri de loco ad locum: neque etiam per aliquid immundum potest homo à peccato mundari. Inconvenienter igitur ad expiationem peccatorum populi sacerdos super unum hircorum constabatur peccata filiorum Israel, ut portaret ea in desertum; per alium autem, quod utebantur ad purificationes simul cum vitulo comburentes extra castra, immundi reddebantur, ita quod oportebat eos lavare vestimenta, & carnem aqua.

7. Præterea. Illud quod jam est mundatum, non oportet iterum mundari. Inconvenienter igitur mundata lepra hominis, vel etiam ejus domus, alia purificatio adhibebatur, ut habetur Levit. xiv.

8. Præterea. Spiritualis immunditia non potest per corporalem aquam, vel pilorum rasuram emundari. Irrationabile igitur videtur quod Dominus præcepit Exod. xxx. 18. *Ut ferret tabernum suum cum basi sua ad levandum manus, & pedes sacerdotum, qui ingressuri erant tabernaculum:* & quod præcipitur Num. viii. 7. *quod Levitæ abstergerentur aqua lustrationis, & radent omnes pilos carnis suæ.*

Præ-

(a) Ita cod. Alcan. edit. Patav. cum Nicolajo inceptio. Edit. Rom. intensio.

9. Præterea. Quod majus est, non potest sanctificari per illud quod minus est. Inconvenienter igitur per quamdam unctionem corporalem, & corporalia sacrificia, & oblationes corporales fiebat in lege consecratio majorum, & minorum sacerdotum, ut habetur Lev. viii. & Levitarum, ut habetur Num. viii.

10. Præterea. Sicut dicitur I. Regum xvi. 7. (a) *Hominem videtur ea que patent; Deus autem intrinsecus cor.* Sed ea quæ exterius patent in homine, est corporalis dispositio, & etiam indumenta. Inconvenienter igitur sacerdotibus majoribus, & minoribus quædam specialia vestimenta deputabantur, de quibus habetur Exod. xxviii. Et sine ratione videtur quod prohiberetur aliqui ad sacerdotio propter corporales defectus, secundum quod dicitur Levit. xxi. 17. *Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offerret panes Deo suo, si cæcus fuerit, vel claudus, &c.* Sic igitur videtur quod sacramenta veteris legis irrationabilia fuerint.

Sed contra est quod dicitur Lev. xx. 8. *Ego sum Dominus, qui sanctifico vos.* Sed à Deo nihil sine ratione fit: dicitur enim in Psalm. c. 11. 24. *Omnia in sapientia fecisti.* Ergo in sacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominum sanctificationem, nihil erat sine rationabili causa.

Responsio dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. c. i. art. 4.) sacramenta proprie dicuntur illa quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quamdam consecrationem, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei. Cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totum populum, sed speciali modo pertinebat ad sacerdotes, & Levitas, qui erant ministri cultus divini. Et ideo in istis sacramentis veteris legis quedam pertinebant communiter ad totum populum, quedam autem specialiter ad ministros. Et circa utroque tria erant necessaria. Quorum primum est institutio in statu colendi Deum: & hæc quidem institutio communiter quantum ad omnes fiebat per circumcisionem, sine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium; quantum vero ad sacerdotes, per sacerdotum consecrationem. Secundo requirebatur usus eorum quæ pertinent ad divinum cultum: & sic quantum ad populum erat usus paschalis convivii, ad quem nullus incircumcisus admittebatur, ut patet Exod. xxi. & quantum ad sacerdotes oblatio victimarum, & usus panum propositio, & aliorum quæ erant sacerdotum usibus deputata. Tertio requirebatur remotio eorum per quæ aliquid impediatur à cultu divino, scilicet immunditiarum: & sic quantum ad populum erant instituta quedam purificationes à

(a) *Vulgata homo videtur ea que patent.*

quibusdam exterioribus immunditiis, & etiam expiationis à peccatis; quantum vero ad sacerdotes, & Levitas erat instituta ablutio manuum, & pedum, & ratio pilorum.

Et hæc omnia habebant rationabiles causas, & literales, secundum quod ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo, & figurales, secundum quod ordinabantur ad figurandum Christum, ut patebit per singula discurrerenti.

Ad primum ergo dicendum, quod literalis ratio circumcisionis principalis quidem fuit ad protestationem Fidei unius Dei. Et quit Abraham fuit primus qui se ab infidelibus separavit, *extens de domo sua, & de cognatione sua,* ideo ipse primus circumcisionem accepit: & hæc causam assignat Apostolus ad Rom. xv. 11. *Signum accepit circumcisionis, signaculum justicie fidei, que est in præputio:* quia scilicet in hoc legitur *Abraham fides reputata ad justitiam, quod contra spem in spem credidit, scilicet contra spem nature in spem gratiæ, ut fiveret pater multarum gentium, cum ipse esset senex, & uxor sua esset anus, & sterilis.* Et ut hæc protestatio, & imitatio fidei Abraham firmaretur in cordibus Judæorum, acceperunt signum in carne sua, cujus oblivisci non possent: unde dicitur Genes. xviii. 13. *Erunt peccatum meum in carne vestra in fœdus æternum.* Ideo autem fiebat octava die, quia antea puer est valde tenellus, & postea ex hoc graviter lædi, & reputatur adhuc quasi quiddam non solidatum: unde etiam nec animalia offerrebantur ante octavam diem. Ideo vero non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui signum circumcisionis resugerent, & ne parentes etiam, quorum amor increverat ad filios, post frequentem conversationem, & eorum augmentum, eos circumcisioni subtraherent. Secunda ratio esse potuit ad debilitationem concupiscentiæ in membro illo. Tertia ratio est in suggestionem facerum Veneris, & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur. Dominus autem non prohibuit nisi incisionem quæ in cultu idolorum fiebat, cui non erat similis prædicti circumcisio.

Figuralis vero ratio circumcisionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fienda per Christum; quæ perfecte complebitur in octava ætate, quæ est ætas resurgentiæ. Et quia omnis corruptio culpæ, & pœnæ provenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis, ideo talis circumcisio fiebat in membro generationis: unde Apostolus dicit ad Coloss. ii. 11. *Circumcisio estis in Christo circumcisione non manifestata in expoiatione corporis carnis, sed in circumcisione Domini nostri Jesu Christi.*

Ad

Ad secundum dicendum, quod literalis ratio convivii paschalis fuit in commemorationem beneficii quo Deus eduxit eos de Ægypto: unde per hujusmodi convivii celebrationem protestantur se ad illum populum pertinere quem Deus sibi assumpserat ex Ægypto. Quando enim fuerunt ex Ægypto liberati, præceptum est eis ut sanguine agnoscantur superliminaria domorum, quasi protestantes se recedere à ritibus Ægyptiorum, qui arctem colebant: unde & liberati sunt per sanguinis agni asperionem, vel lincionem in postibus domorum, à periculo exterminii, quod imminabat Ægyptiis. In illo autem exitu eorum de Ægypto duo fuerunt, scilicet festinantia ad egrediendum: *Impellebant enim eos Ægyptii, ut exiret velociter,* ut habetur Exod. xxi. 33. Imminetque periculum ei qui non festinet exire cum multitudine, ne remanens occideretur ab Ægyptiis. Festinantia autem designabatur dupliciter. Uno quidem modo per ea quæ comedebant: præceptum enim eis erat quod comederent panes azymos in hujus signum quod non poterant fermentari, *cogentibus exire Ægyptii;* & quod considerent *assum igni;* sic enim velocius præparabatur, & quod *si non comminuerent ex eo,* quia in festinantia non vacat ossa frangere. Alio modo quantum ad modum comedendi: dicitur enim: *Renes vestros accingatis; calcamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comeditis festinanter:* quod manifeste designat homines existentes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet quod eis præcipitur: *In una domo comedetis, neque feretis de carnibus ejus foras;* quia scilicet propter festinantiam non vacabat invicem mittere xenia. Amplitudo autem, quam passi fuerant in Ægypto, significabatur per *lactucam agrestem.*

Figuralis autem ratio patet: quia per immolationem agni paschalis significabatur immolatio Christi, secundum illud I. ad Corinth. v. 7. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Sanguis vero agni liberans ab exterminatore, linitis superliminariis domorum, significat fidem Passionis Christi in corde; & ore fidelium, per quam liberamur à peccato, & morte, secundum illud I. Petr. i. 18. *Redempti estis... pretioso sanguine Agni immaculati.* Comedebant autem carnes illæ ad significandum eum Corporis Christi in Sacramento. Erant autem assæ igni, ad significandum passionem, vel caritatem Christi. Comedebant autem cum azymis panibus ad significandam puram conversationem fidelium: sumentium Corpus Christi, secundum illud I. ad Corinth. v. 8. *Epulamur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Lactucæ autem agrestes addebantur in fig-

(a) *Vulgata nihil.*

nium poenitentia peccatorum, quæ necessaria est sumentibus Corpus Christi. Renes autem accingendi sunt cingulo castitatis. Calcamenta autem pedum sunt exempla mortuorum patrum. Baculi autem habendi in manibus significant pastorem custodiam. Præcipitur autem quod in una domo agnus paschalis comedatur, id est in Ecclesia Catholicorum, non in conventiculis hæreticorum.

Ad tertium dicendum, quod quedam sacramenta novæ legis habuerunt in veteri lege sacramenta figurata sibi correspondentia. Nam circumcisioni respondet baptismus, qui est fidei sacramentum. Unde dicitur ad Col. ii. 11. *Circumcisio estis in circumcissione Domini nostri Jesu Christi, conspulsus ei in baptismo.* Convivium vero agni paschalis respondet in nova lege sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis respondet in nova lege Sacramentum Poenitentia. Consecrationis autem Pontificis, & Sacerdotum respondet Sacramentum Ordinis. Sacramento autem Confirmationis, quod est sacramentum plenitudinis gratiæ, non potest respondere in veteri lege aliquod sacramentum, quia nondum advenerat tempus plenitudinis, eo quod (a) *neminem ad perfectum adduxit lex.* (Hebr. vi. 19.) Similiter autem, & Sacramento Extremæ Unctionis, quod est quedam immediata preparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nondum soluto. Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium nature, non autem prout est sacramentum conjunctionis Christi, & Ecclesiæ, quæ nondum erat facta. Unde & in veteri lege dabatur libellus repudii, quod est contra sacramenti rationem.

Ad quartum dicendum, quod, sicut supra dictum est (in corp. art.) purificationes veteris legis ordinabantur ad removendum impedimenta cultus divini: qui quidem est duplex; scilicet spiritualis, qui consistit in devotione mentis ad Deum; & corporalis, qui consistit in sacrificiis, & oblationibus, & aliis hujusmodi. A cultu autem spirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebantur, sicut per idololatriam, & homicidium, per adulteriam, & incestum. Et ab istis pollutionibus purificabantur homines per aliqua sacrificia, vel communiter oblata pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis singulorum: non quod sacrificia illa carnalia haberent ex seipsis virtutem expiandi peccatum; sed quia significabant expiationem peccatorum futuram per Christum, cujus participes erant etiam antiqui protestantes Fidem Redemptoris in figuris sacrificio-

rum.